

Катарина З. Стевановић¹

Универзитет у Крагујевцу

Филолошко-уметнички факултет

Катедра за Српски језик (истраживач-приправник)

**БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ, СИНТАКСА ГЛАГОЛСКИХ
ОБЛИКА У ГОВОРУ ТУТИНА, НОВОГ ПАЗАРА И
СЈЕНИЦЕ, СРПСКИ ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ ЗБОРНИК
LXV/1, БЕОГРАД: СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
И УМЕТНОСТИ И ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК
САНУ, МОНОГРАФИЈА, 2018, 1–476**

Синтакса глаголских облика у говору Тутина, Новог Пазара и Сјенице представља измењени текст докторске дисертације *Глаголски систем говора Тутина, Новог Пазара и Сјенице – облици и употреба*, одбрањене на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, новембра 2016. године.

Монографија се састоји од шест нумерисаних поглавља, поређаних следећим редом: I. Увод (7-71), II. Синтакса глаголских облика (72-401), III. Закључак (402-419), IV. Изводи из дијалекатских текстова (420-460), V. Литература (461-473), док је VI. *Syntactic analysis of verb form in the speech of Tutin, Novi Pazar and Sjenica (Summary)* (474-476). Оно што се у оквиру првог и другог поглавља уочава јесте постојање и потпоглавља у оквиру којих се ауторка задржава на конкретнијим питањима. Прво поглавље – Увод – састоји се из три целине са посебним насловима, у којима Б. Вељовић представља преглед досадашњих истраживања о употреби глаголских облика у србистичкој литератури (I.1. Осврт на досадашња истраживања синтаксе глагола у србистици), потом истиче предмет свог рада и његове циљеве, након чега представља теоријско-методолошки приступ (I.2. Предмет рада. Теоријско-методолошки приступ), док у последњем потпоглављу у оквиру Увода представљене су напомене о теренском раду, начин прикупљања грађе, забележени су пунктови на којима је грађа сакупљена, те начин на који је прикупљени дијалекатски материјал и обрађен (I.3. Методолошке напомене о раду на терену, класификацији, обради и анализи грађе). Централни део рада представља друго поглавље – Синтакса глаголских облика, у оквиру којег је ауторка детаљно обрадила и представила сваки од глаголских облика који се среће на испитиваном терену, посма-

¹ katarina.stevanovic@filum.kg.ac.rs

трајући глаголске јединице са синтаксичког аспекта, а потпоглавља су: II.1. Инфинитив, II.2. Презент, II.3. Имперфекат, II.4. Аорист, II.5. Перфекат, II.6. Плусквамперфекат, II.7. Футур I, II.8. Футур II, II.9. Потенцијал, II.10. Императив, II.11. Глаголски придеви, II.12. Глаголски прилози, II.13 Остали глаголски облици. Под осталим глаголским облицима, притом, подразумевају се три перифрастичне конструкције са различитим синтаксичким службама и семантичким својствима којима је заједничка нит модално значење, те се тако издваја II.13.1. *Би* + императив, II.13.2. *Било* + инфинитив, II.13.3. *Шћа(х), шћаше* + инфинитив. Након два поглавља у којим се јасно издвајају и потпоглавља следи Закључак. Последње поглавље – карактеристично за студије из области дијалектологије јесте – Изводи из дијалекатских текстова.

У Уводу ауторка најпре даје преглед литературе о синтакси глаголских облика како у дијалектима тако и у стандардном језику који има за циљ да омогући увид у степен њихове испитаности. Истиче се, притом, да и поред релативно бројних дијалектолошких радова који се тичу синтаксичког аспекта проучавања глагола, ипак не постоји синтетичка студија која би садржала потпуни опис глаголског система неког штокавског говора. Из те перспективе да се закључити да рад Б. Вељовић представља почетак детаљних проучавања глаголског система спроведен на материјалу једног народног идиома, неког српског говора чиме се отварају нова врата будућим испитивањима. Циљ је да се „кроз што детаљнију анализу, са синтаксичко-семантичког и функционалног аспекта опише систем глагола једног дела српског дијалекатског про-стора.” (Вељовић, 2018: 8). Коришћена литература, односно појединачни радови посвећени истраживаној проблематици имали су за циљ да потпомогну стварању што потпунијег теоријског утемељења. Преглед великог броја радова, како оних из домена стандардног српског језика, тако и радова који се баве другим дијалектима српског језика ауторка је приказала, осветљавајући најбитније сегменте, а који су релевантни за анализу и који би помогли да се пронађе најбољи теоријско-методолошки приступ. Оно што истиче на крају првог потпоглавља уводног дела односи се на чињеницу да ипак „неуједначен теоријско-методолошки приступ проучавању, слику о глаголским облицима додатно чини замршеном” (Вељовић, 2018: 62). С обзиром на предмет и теоријско-методолошки приступу, даје се основни циљ рада који се односи на целовит увид у систем глаголских облика испитиваног идиома, а приступ дефинише као потпун јер се јединице анализирају у целокупности својих граматичких одлика. Овакав приступ представља раскид са досадашњим начином проучавања глагола у дијалекатским радовима, којима је циљ најчешће био да таксативно забележе који су облици најфреквентнији у неком говору. Б. Вељовић, с друге стране, тежи томе да се јединице глаголског система сагледавају у мрежи међусобних односа у које ступају. Методолошке напомене о раду на терену тичу се начина и времена прикупљања, класификовања, представљања

дијалекатске грађе, информација о начину одабира пунктова, важних информација о испитиваним информаторима, дат је и модел² којим се ауторка водила приликом теренског испитивања, док је на самом крају представљено на који начин је извршена обрада транскрибоване грађе.

Централни део монографије представља друго поглавље под називом Синтакса глаголских облика. Детаљном анализом материјала прикупљеног на терену, ауторка је осветлила употребу сваког глаголског облика присутног у испитиваном идиому у свим његовим функцијама. Свако потпоглавље у оквиру овог поглавља прати образац који Б. Вељовић доследно спроводи у свом раду, упућујући најпре на релевантне дијалекатске радове српског језика који се баве одређеним глаголским обликом, те радове из стандардног језика како би на најбољи начин приказала какав је статус тог облика у испитиваном идиому. Значајна одлика ове монографије представља навођење великог броја примера за сваку употребу одређеног глаголског облика, чиме се читаоцима теоријске напомене приближавају и тиме омогућава детаљан увид у којим се све ситуацијама и контекстима употребљава наведени облик. Глаголски облици представљени у овој монографији посматрају се у својим примарним функцијама, као временски транспоноване јединице, описује се функционисање глаголских јединица са становишта категорија референцијалности односно неререференцијалности, потом испитују међусобни односи у које глаголске јединице ступају, услови њиховог комбиновања или могућности њихове заменљивости код оних глаголских облика код којих је то могуће. Оно што се могло приметити, на основу ауторкине анализе и броја примера у којима се ти глаголски облици јављају, јесте очуваност облика којима се исказују прошле радње, чиме се показује богатство глаголског система испитиваног идиома. Након исцрпног представљања глаголских облика који у мањој или већој мери функционишу и у другим дијалектима у оквиру српског језичког простора, ауторка наводи три перифрастичне конструкције са различитим синтаксичким службама и семантичким својствима које повезује нијанса модалног значења, а одлика су система тутинско-новопазарско-сјеничког говора. Образац у представљању ових облика прати образац представљања осталих глаголских облика у којима су теоријски закључци поткрепљени примерима из грађе.

У Закључку, Б. Вељовић даје осврт на испитиване пробелеме којима се бавила у својој монографији те закључке до којих је дошла исцрпним радом на терену и описивању прикупљеног материјала. Представила је богатство глаголског система једног српског говора и очуваност функција који су омогућили прецизно уочавање синтаксичко-семантичких карактеристика анализираних јединица. У кратким цртама, наводећи сваки глаголски облик приказује основне закључке о њему. Поглавље завршава смерницама које би помогле у даљем испитивању, а у оквиру којих би се развило „предвиђање и праћење путева развитка

2 Методолошки принцип Александра Белића саопштен у писмима Бодуену де Куртенеу.

којима би систем овога говора у будућности могао кренути.” (Вељовић, 2018: 419).

Одлика дијалекатских радова и монографија јесу Изводи из дијалекатских текстова, у којима су представљени примери везаног говора забележеног у разговору са информаторима. Оно што се у овој монографији уочава јесте велики број ових текстова који могу бити од велике помоћи како би се уочило право стање и контексти у којима се глаголске јединице јављају.

Библиографске јединице и њихов број показују велику посвећеност за што детаљнијим и исцрпнијим приказом глаголског система једног говора.

Увидом у садржај може се закључити да је ауторка детаљно обрадила питање којим се бавила и тиме отворила једно ново поглавље у српској дијалектологији у којој пажња синтаксичкој употреби глагола није била довољно посвећена. Својим истраживањем тугинско-новопазарско-сјеничког говора, Б. Вељовић отклонила је празнине које су постојале на мапи српске дијалектологије, а које се тичу простора испитиваних идиома. Исцрпно предстваљање глаголског система, без разрађеног модела, сврстава Б. Вељовић у зачетника оваквог типа дијалекатских испитивања у српском језику. Овај рад представља добар модел по којем се и други дијалекти на простору српског језика могу истраживати и испитивати. На једноставан и пријемчив начин омогућено је стицање јасне слике о облицима који се јављају на овом простору. Једноставност и лакоћа писања и представљања закључака битна су одлика ове монографије коју могу користити како дијалектолози, тако и сви они који се намеравају бавити испитивањем глаголског система или говорима овог дијалекатског простора, те студенти у оквиру предмета Дијалектологија.

Примљен: 11. јула 2019.

Прихваћен за штампу јула 2019.